

Parels bij een prille industrialisatie

Geraardsbergen op porseleinkaarten

Deel 1 : Feestelijkheden

Jacques DE RO, Rik VAN DAMME

Gezichten van Geraardsbergen en de omliggende gemeenten uit de tweede helft van de 19de eeuw zijn ons vooral bekend door het puike fotowerk van fotograaf-picturalist notaris Désiré Declercq (1842-1923). Iconografisch materiaal van voor 1850 is daarentegen bijzonder schaars. Slechts enkele schilderijen, lithografieën en figuratieve kaarten bieden ons een beeld van de woonomgeving van onze voorouders. Toch bezorgt de opkomende industrialisatie, kort na de introductie van de eerste stoommachine in 1838, de Oudenbergstad een bijkomende illustratieve bron: de porseleinkaart. En aan elke kaart blijkt een verhaal te kleven...

Een prille industriële ontwikkeling

Hoewel in de provinciehoofdplaats Gent al vroeg tijdens de Franse periode (1794-1814) de industriële productie op gang komt, blijft Geraardsbergen gedurende de eerste decennia van de 19de eeuw verstoken van elke vorm van geavanceerde machinale productie. Tijdens het Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830) krijgt de lokale nijverheid in Vlaanderen een nieuwe impuls, maar enkel de invoering in 1826 van de eerste drukpers door Petrus Van Renthergem uit Kortrijk is het enige teken van technologische vooruitgang. De doorbraak komt er pas in 1838 wanneer de gebroeders Wanten in hun katoenfabriek te Nederboelare een stoommachine installeren. De jaren daarop lijkt het erop - ondanks de sluimerende textiel- en landbouwcrisis - alsof de Geraardsbergse burgerij uit een diepe winterslaap is ontwaakt en nu met beide handen de industriële revolutie vastgrijpt. Omstreeks 1840 wordt begonnen met een schaalvergroting van de productie van zwarte zijden kant die resul-

teert in nieuwe tewerkstelling in de zogenaamde *manufactures de dentelles*. In 1842 volgt Pierre Joseph Caron-Robyn (1803-1875) het voorbeeld van de gebroeders Wanten en installeert in zijn katoenspinnerij in de Vredestraat eveneens een stoomtuig. Het jaar daarop start Guillaume Mertens (1803-1877) met een beenzwart- en lucifersfabriek in de Hunnegemstraat en korte tijd later wordt de windkracht van de papiermolen van de gebroeders Fontaine nabij de Lessensepoort vervangen door stoomkracht. In de bovenstad gaan enkele drukkers aan de slag en vanaf 1846 verneemt de Geraardsbergse burgerij het lokale nieuws via een ontluikende weekbladpers. De stad kent al onder het ancien régime een tabakscultuur, wellicht voor Eugène Van Landuyt naar eigen zeggen een goede basis om tegen het einde van de jaren 1840 met de sigarenproductie te beginnen. De volgende twee decennia beleeft de stad een ware economische boom met een toenemend aantal katoenweverijen, lucifersbedrijven en sigarenfabrieken. Vanaf 1855 moet de diligence plaats ruimen voor de stoomtrein, die voort-

aan niet alleen Geraardsbergenaars sneller vervoert, maar ook meer goederentransport mogelijk maakt. De stad, gelegen in een uithoek van de provincie, raakt hierdoor geleidelijk uit haar isolement.

De porseleinkaart

Deze prille industrialisatie zorgt voor een transformatie van de samenleving, waarbij voor het eerst de burgerij een beroep kan doen op een ruim aanbod aan producten die op een grote schaal in fabrieken zijn vervaardigd. Landbouwers uit de wijde omgeving trekken naar de stad waar ze werk vinden in de nieuw opgerichte bedrijfsjes. Om ons een beeld te kunnen vormen van deze manifeste maatschappelijke veranderingen zijn de porseleinkaarten - dit zijn vaak gewoon adreskaarten of rijk versierde reclamekaarten - hierbij een belangrijke iconografische bron. Deze kaarten zijn op zich een industrieel product, waarvan de techniek op het einde van de 18de eeuw is ontwikkeld en in de daarop volgende eeuw is verfijnd door gespecialiseerde drukkers die over lithopersen beschikten. Het is

vooral in de grotere steden Brussel en Gent, waar een aantal drukkers zich heeft toegelegd op de productie van deze geavanceerde vorm van steendruk. In het verleden zijn al publicaties verschenen over de porseleinkaart: naast voornoemde steden ook deze van Dendermonde, Ieper en Oostende. Het zijn op zich vaak echte kunstwerkjes, die bij het brede publiek een groeiende belangstelling genieten.

Parels bij een prille industrialisatie

Het gebruik van porseleinkaarten is aan de Geraardsbergse burgerij in haar periode van prille industriële ontwikkeling (circa 1840-1870) zeker niet voorbij gegaan! Dit wordt bevestigd door hun aanwezigheid in privécollecties. Natuurlijk is hun aantal in vergelijking met de grotere steden beperkt, maar daarvoor niet minder belangwekkend voor de lokale geschiedenis. Dat de verwoede verzamelaars van de *Carto Numis Club Geraardsbergen* al van bij haar stichting in 1981 bijzondere belangstelling tonen voor deze mooie kaarten, bewijst de hele reeks die is opgenomen in de eerste nummers van hun ledenblad. Initiatiefnemer is Jacques Flamant, die zijn verzameling samen met deze van Laurent Vekens en Robert Van Den Bossche, in sobere zwart-wit kopies voorstelt. Enig onderscheid wordt niet gemaakt tussen porseleinkaarten en lithografisch drukwerk, elke historische context ontbreekt en ook kaarten van buiten het doelgebied zijn erin opgenomen.

Na het vertrek van boekdrukker Van Renthergem in 1833 naar Gent,

worden de volgende jaren nieuwe familiedrukkerijen in de bovenstad opgestart. Toch zullen zij nooit beschikken over de nodige kennis en technische uitrusting waarmee porseleinkaarten worden vervaardigd. Dit belet de Geraardsbergse bourgeoisie niet om de kaarten te bestellen in Gent, Brussel of Oudenaarde. De meeste kaarten vermelden de naam van de steendrukker: het grootste aantal vinden we in Gent (13), daarna volgen Brussel (7) en Oudenaarde (4). Van een zevental porseleinkaarten wordt de locatie noch de naam van de drukkerij aangegeven.

Hoewel er sprake is van vele duizenden porseleinkaarten die van Vlaamse drukkers bewaard zijn gebleven, zijn er voor Geraardsbergen slechts een dertigtal bekend, hierbij niet meegerekend een dozijn aan varianten wat kleurendruk betreft. Heel waarschijnlijk zijn er ooit veel meer in omloop geweest zodat er ook vandaag nog onbekende kunnen opduiken.

Van porselein...?

Wat zijn porseleinkaarten en waar komt die naam vandaan? De porseleinkaarten stammen af van de kaarten die al in de 17de eeuw zijn ontworpen en geperfectioneerd in de volgende eeuw. Aanvankelijk worden zij voorzien van de versieringen van het fraai porseleinwerk zelf, maar later door een welgestelde middenstand aangevuld met een buitengewoon rijke iconografie van binnen- en buitengezichten van winkels, hotels, ateliers, eethuizen, fabrieken... Opvallend is hun uitzonderlijke witte glans, unieke textuur en grote duurzaam-

heid. Vanaf circa 1835 slaagt men erin papier en karton minder doorlaatbaar te maken door het te bestrijken met loodwit, dat verkregen wordt door in een warme ruimte azijn op lood te laten inwerken. Dit kunstmatig loodwit is zeer giftig⁽¹⁾, zodat al in het midden van de 19de eeuw de productie en het gebruik ervan wordt gecontroleerd om het uiteindelijk te verbieden. Hierdoor zal deze druktechniek na 1865 zo goed als verdwijnen⁽²⁾. Bekend is dat een mengsel van witte leem (kaolien) en aluin met het loodwit wordt aangewend om het schilferen van de verf te verhinderen. Wetenschappelijk onderzoek naar het hele productieproces van de porseleinkaart staat in feite nog in zijn kinderschoenen. De eerste porseleinkaarten zijn bedrukt met zwarte drukkersinkt, die bijna uit zuivere koolstof bestaat. Vanaf 1840 mengen steendrukkers het loodwit met verschillende kleurpigmenten, waarvan de meeste synthetisch worden bereid. Hierdoor bekomen zij een rijk kleurenpallet in diverse schakeringen zoals ultramarijn en Pruisisch blauw, rood en rode oker (mengsel van loodmenie (rood lood) met hematiet (roodijzerglans)), hoogrood (uit vermiljoen of het mineraal cinnaber), chroomgroen (mengsel van Pruisisch blauw met chroomgeel) en bruin (mengsel van hematiet, kolenzwart en loodwit).⁽³⁾ Om kaarten te vergulden wordt het zeer dure goudpoeder of bladgoud aangewend. De kosten kunnen hierbij gedrukt worden door het gebruik van het zogenaamde vals goud, ook nog brons genoemd, dit is metaalpoeder van ondermeer koper en zilver. Door het bronspoeder krijgt het blauw

(1) Loodwit is zeer giftig en veroorzaakt 'saturisme': een loodvergiftiging met symptomen als misselijkheid, gebrek aan eetlust, krampen in de onderbuik en verlamningsverschijnselen in de onderarmen. In extreme gevallen kunnen de hersenen ernstige schade oplopen. Saturisme kan ook veroorzaakt worden door loden waterbuizen dat het drinkwater aantast.

(2) In het Liberaal Archief te Gent is van 20 november 2011 tot en met 29 februari 2012 een uitgebreide tentoonstelling gehouden over de porseleinkaart met als titel 'Reizen en trafiek in de romantiek, de porseleinkaart als gids'. Volgens de organisator is de productieperiode van de porseleinkaart circa 1825-1890.

(3) R. DE HERDT, *Bedrijvig Gent. Gent op geporseleinde kaarten*, Gent, MIAT, 2009, p. 14.

een bruinachtige tint die bij een andere lichtinval een andere kleur krijgt. Andere tinten worden verkregen door verschillende kleuren vóór het drukken op de steen met een penseeltje of een pen aan te brengen. De prijs van de kaarten wordt verder bepaald door de grootte en/of het aantal kleuren: hoe groter en hoe meer kleuren, hoe duurder.

Na het verdwijnen van de porseleinkaart volgt de opkomst van de kleurenlitho's, die haar hoogtepunt bereikt omstreeks 1900. Voor Geraardsbergen kennen we dan de mansgrote kleurrijke affiches van het Krakelingenfeest en de jaarlijkse zomerkermis.

Een aparte kijk op de omgeving

Enkele beelden van de Oudenbergstad tijdens de periode 1840-1870 zijn tot ons gekomen dankzij het groeiend succes van de lithografie of steendruk. Deze druktechniek, ontdekt in 1796 door de Oostenrijkse uitvinder Aloys Senefelder (1771-1834), is uitstekend geschikt om tekeningen te reproduceren. Zo tonen ons de litho's van Hoolans enkele pittoreske beelden van Geraardsbergen in 1849. De kleine stad straalt hier de sfeer uit van landelijke rust en eenvoud en is nog niet doordrongen van enige industriële bedrijvigheid. Hierin komt snel verandering! De volgende jaren worden op diverse plaatsen in de stad bedrijfjes opgestart die voorzien zijn van stoomkracht, waardoor de skyline voortaan gedomineerd wordt door rokende fabriekschouwen. Op het stadspanorama, getekend door C. T'felt en als lithografie door de Antwerpse graficus S. Mayer uitgevoerd en opgenomen in het tweedelig werk van A. De Portemont *Recherches historiques sur la ville de Grammont* (1870) torenen enkele schoorstenen

boven de woonhuizen. Ook zien we hierop de binnenscheepvaart die na de kanalisatiewerken van de Dender (1868) in volle ontwikkeling is. Het gebrek aan iconografische bronnen voor deze tussenvolgende periode van economische expansie (1840-1870) wordt deels goed gemaakt - voor zover het beeld correct is - door de bewaarde porseleinkaarten.

Stimuleren van de verkoop

Maar de porseleinkaarten vertellen ons slechts een deel van het verhaal. Zij zijn in de eerste plaats vervaardigd om de verkoop van producten aan te zwengelen of het verlenen van diensten te stimuleren. Zij moeten andere bedrijven of industriële overtuigen tot samenwerking. Hierbij moet hun hoge kwaliteit en kostprijs voor de nodige uitstraling zorgen. Alleen de rijkere middenklasse kan zich dergelijke reclamekaarten veroorloven. De porseleinkaart duidt voor Geraardsbergen, net als in de andere Vlaamse steden, niet alleen op een groeiende verfransing van de burgerij: ze is in de eerste plaats gericht op een grotere buitenlandse markt. Zo beweegt de lokale fabrikant zich op de industriële tentoonstellingen in Brussel, Luik, Gent en Parijs, maar ook Londen wordt aangedaan, zodat sommige kaarten in het Engels zijn opgesteld. Zowel de naam van de stad ('Grammont') als alle straatnamen worden dus telkens geschreven in het Frans, dé voertaal in het zakenleven gedurende de hele 19de eeuw. In Geraardsbergen wordt pas in 1894 besloten, op voorstel van het katholiek raadslid Vincent Diericx, "de vlaamsche taal in al de Bestuurlijke Zaken te gebruiken, zoowel in het verslag der zitting in den Gemeenteraad als in de andere geschriften die met de stadszaken in betrek staan".

Ongeacht de taal, de aard van de boodschap en de doelgroep, biedt de porseleinkaart ons extra informatie over de beroepsbezigdheden van een aantal stedelingen, de producten die zij vervaardigen of verhandelen, de werktuigen die zij gebruiken en de werkplaatsen waar zij hun beroep uitoefenen. Maar ook de aankondiging van een culturele activiteit kan een onderwerp zijn. De porseleinkaart biedt ons, op een ogenblik dat de fotografie nog in haar kinderschoenen staat, vaak net die iconografische gegevens die wij niet terugvinden in de geschreven bronnen. De vraag kan gesteld worden of de tekenaar of graveerder dan wel nauwkeurig de werkelijkheid weergeeft. In hoeverre is het beeld op de reclamekaart betrouwbaar? Uit een studie van G. Renoy die de porseleinkaarten heeft vergeleken met de oudste fotografische opnames van Brussel, lijken sommige zeer dicht de realiteit te benaderen⁽⁴⁾. Hoewel omzichtig geïnterpreteerd, bezit de porseleinkaart ontegensprekelijk een grote documentaire waarde. Ten slotte lijkt de verknochtheid met de geboortestad een steeds wederkerend gegeven want niet zelden wordt het stadspanorama of een stadsdeel als decor aangewend.

42 porseleinkaarten, 10 onderwerpen

De tot op heden bekende en bewaarde porseleinkaarten van Geraardsbergen kunnen we thematisch onderbrengen in een tiental onderwerpen. Dit zijn: feestelijkheden, kant, textiel, lucifers, drank, voedingswaren, hotelwezen, boekdrukkunst, vrije beroepen en onderwijs⁽⁵⁾. In dit nummer behandelen we de feestelijkheden; in de daaropvolgende bijdragen bespreken we achtereenvolgens kant - textiel - lucifers, drank en

⁽⁴⁾ G. RENOY, *Brussel onder Leopold I. 25 jaar porseleinkaarten 1840-1865*, Gent, 1979, p. 5.

⁽⁵⁾ Deze hele verzameling porseleinkaarten is tot stand gekomen dankzij de onbaatzuchtige hulp van Philippe Haegeman, waarvoor dank.

voedingswaren - hotelwezen, boekdrukkunst, vrije beroepen en onderwijs. Van sommige kaarten worden ook diverse varianten afgedrukt en waar mogelijk wordt het verschil getoond met de gewone lithografische kaarten uit dezelfde periode. Bij de bespreking trachten we te achterhalen wie

de initiatiefnemer is, zijn socio-economische achtergrond en de mogelijke locatie in de stad van waaruit hij opereert. Naast de beschrijving van een aantal artistieke elementen, worden de afmetingen, de naam en de werkplaats van de lithograaf-drukker en eventueel het jaartal vermeld.

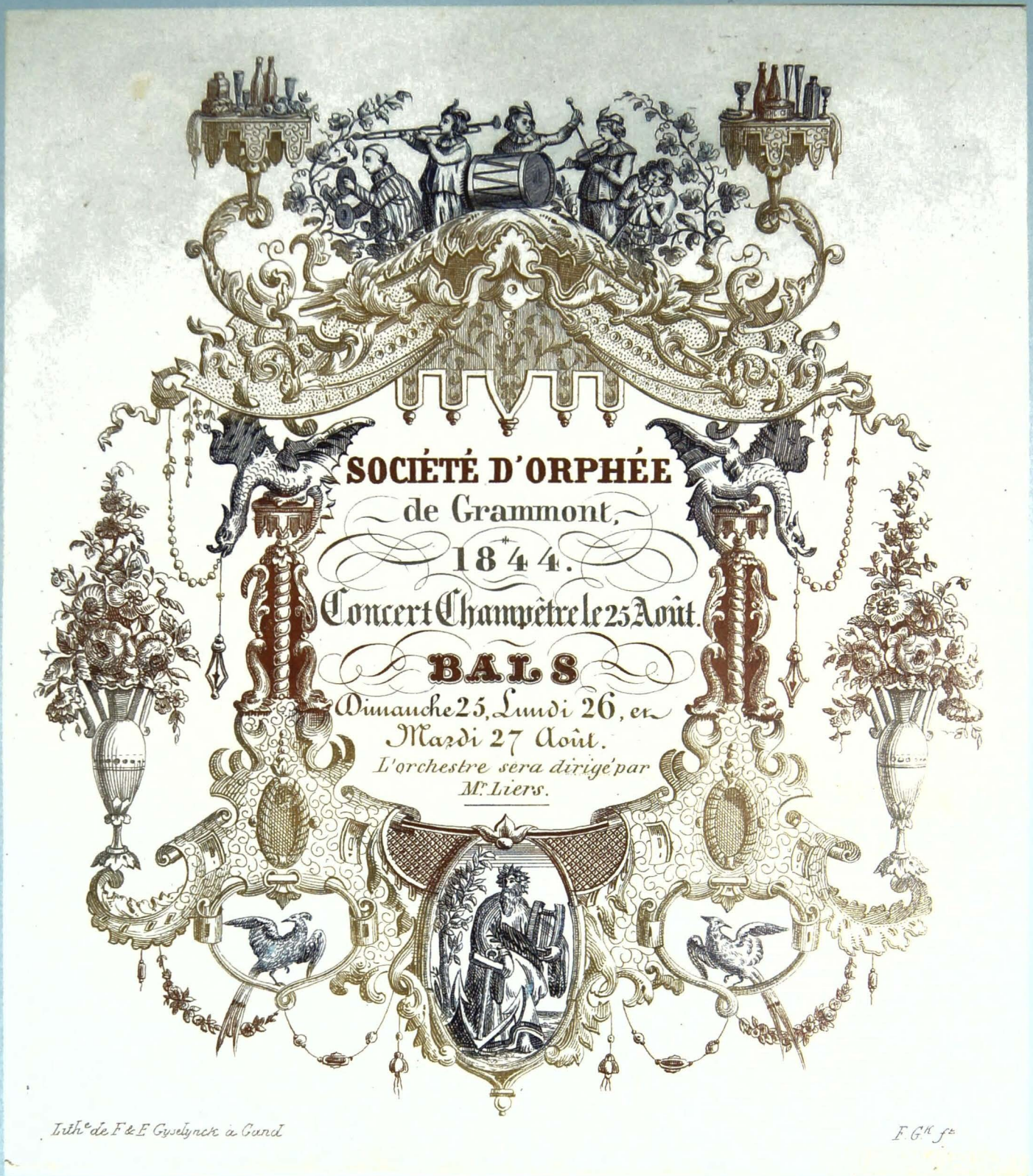
Feestelijkheden

Porseleinkaarten zijn maar zelden gedateerd, behalve dan wanneer ze de lezer informeren over een happening die nog moet plaatsvinden. Dit is zeker het geval met de drie - en veruit de fraaiste! - porseleinkaarten waarbij de Orpheus-

Société d'Orphée à Grammont. Grands Bals Dimanche 27, Lundi 28 et Mardi 29 Août 1843, à 9 heures du soir au Local de la Société. L'orchestre sera dirigé par Mr. Gryson de Bruxelles. (Lith. de F. & E. Gyselynck à Gand)

De ietwat overlagen omkadering van deze invitatie onderstreept het hoogstaande societygebeuren van deze "Grands Bals". Wie zo'n uitnodiging in de bus kreeg behoorde niet tot de lagere klasse van Geraardsbergen. Het geheel is duidelijk ontleend aan de kaders rond schilderijen en houten sculpturen in de kerken. Orpheus, de mythische zanger uit Thracië, staat bovenaan met de lier in zijn handen die hij van Apollo gekregen heeft. Omdat muziek en dans verbonden zijn met de cultus van Dionysus zijn er ook druiventrossen in de decoratie verwerkt. Twee gevleugelde engelen zitten op de hoorn des overvloeds waaruit een overdaad aan bloemen en vruchten neerwarrelt. De tekst zelf is de blikvanger, in een driedimensionaal uitgewerkte sculptuur met veel diverse voluten. De arcering zorgt voor de nodige schaduwpartijen en het diepte-effect. De twee engelen en Orpheus zijn met echt "blauw van Delft" gekleurd, wat mede de naam porseleinkaart verklaart.

Société d'Orphée de Grammont, 1844. Concert Champêtre le 25 Août. Bals Dimanche 25, Lundi 26 et Mardi 27 Août. L'orchestre sera dirigé par Mr. Liers. (Litho de F. & E. Gyselynck à Gand)

Deze invitatie voor het concert en het bal tijdens de kermis is zeer creatief opgesteld. De tekst is duidelijk binnen het decor van een theater geplaatst, met bovenaan de muzikanten in de orkestbak en dan het "doek" dat opgetrokken is. Aan beide zijden pronken overdadig versierde decorelementen, die naar de hoeken toe, uitlopen in feestelijke onderdelen, zoals met drank gevulde tafeltjes, barokke vazen vol bloemen en vooral mythische draken en siervogels. Onderaan troont ook nog Orpheus met zijn lier. Het geheel is sober ingekleurd: "Delfts blauw" voor de figuren; gele en rode oker voor de andere onderdelen van het decor. De tinten zijn niet schreeuwelijk, zodat alles binnen een harmonische compositie valt, en de tekst centraal wordt gehouden

Société d'Orphée de Grammont. Concert Lundi 25 Août. Bals les Dimanches 24, Lundi 25 et Mardi 26 Août 1845. L'orchestre sera dirigé par Mr. Liers. (Gand. Lith. P. Vande Steene)

Bij deze luxueuze uitnodiging werden voor de versiering alle registers open getrokken. De tekst met de aankondiging van het concert en het bal werd ondergeschikt aan de uitbeelding van Orpheus, die van Hades, de koning van de onderwereld, de toelating krijgt om zijn geliefde Eurydice mee te nemen uit het rijk der doden... op voorwaarde dat hij niet naar haar omkijkt. De boot van Charon ligt reeds klaar om de Styx over te varen, maar Orpheus kijkt toch om en verliest voor eeuwig zijn Eurydice. Dit tragische verhaal is in een Delfts blauwe gravure uitgebeeld; Orpheus en Eurydice staan centraal op de voorgrond in een theatrale houding en, eerder wazig achteraan zien we Hades en Charon. Voor de barokke omkadering werd nu gekozen voor een drieluik dat zeer knap in perspectief werd uitgevoerd. De zijluiken met de uitbeelding via een doorkijk van een concert en een bal hebben vluchtlijnen die buiten het beeld eindigen. Uit drie sierlijke vazen vloeien weelderig talrijke guirlandes die het geheel binden en een feestelijk tintje geven. De verfijnde arcering zorgt voor een mooie licht- en schaduwwerking in het imposante decor. Een meesterwerk in zijn genre.

fanfare een avondconcert aankondigt voor een select publiek van vooraanstaande burgers. Zonen en dochters van kapitaalkrachtige personen, ook van buiten de stad, krijgen de gelegenheid met elkaar in contact te komen. Later zullen de kaarten worden bewaard in hun persoonlijk album als hoogtepun-

ten in hun sociaal leven. Misschien een goede reden dat zij nu nog het talrijkst terug te vinden zijn in privécollecties.

De muziekmatschappij *Orpheus* ('Société d'Orphée') wordt in 1841 opgericht met het doel de lokale liberaalgezinde burgers dichter bij

elkaar te brengen. Het oprichten van ondermeer culturele verenigingen moet er in die tijd voor zorgen om de eenheid te verzekeren en politiek weerwerk te bieden tegen de katholieken. Met succes want vijf jaar later, in 1846, wordt de lokale Liberale Associatie opgericht, de facto de eerste politieke

Ville de Grammont Grands Bals, Dimanche 30 Août et mardi 1er Septembre 1846 à 10 heures du soir

Deze uitnodiging voor het kermisbal gaat uit van de stad Geraardsbergen. Ze heeft duidelijk een volkser karakter dan de Orpheusinvitatie. Ze is veel kleurrijker uitgewerkt met soms gewaagde combinaties van rood, groen en blauw. De dansende en musicerende figuren zijn minder accuraat getekend. Bovenaan prijkt het hoofd van Dionysus, dat met druiven en wijnranken is bekrond. Toch valt het op dat de meer artistieke Orpheusinvitatie als model hebben gediend.

partij die in Geraardsbergen van start gaat. (6)

Tijdens de zomerkermis van 1843 komt de Orpheusmaatschappij naar buiten met een invitatie voor een avondconcert onder leiding van de Brusselse dirigent Gryson in hun lokaal op 27, 28 en 29 augustus. Over de dirigent noch over de locatie van het lokaal is iets bekend. De porseleinkaart, die voor deze gelegenheid wordt besteld bij de steendrukkers Ferdinand (1794-1866) en Edouard (1803-1877) Gyselynck in de Kammerstraat te Gent, moet door haar fraai

ontwerp tijdgenoten zeker aangesproken hebben. De gebroeders Gyselynck zijn, na Pierre Gustave Jacqmain en Louis Defferez, tijdens de jaren 1840 op het vlak van porseleinkaarten, de belangrijkste lithografen in de Arteveldestad. Deze opvallend grote kaart met formaat 16 x 18,4 cm is wellicht één van de eerste die in Geraardsbergen circuleert en zal vermoedelijk ook anderen ertoe aangezet hebben deze Gentse drukkerij aan te schrijven.

Wanneer het jaar daarop met de zomerkermis opnieuw een *Concert*

Champêtre gevolgd door een bal, geprogrammeerd staat op 25, 26 en 27 augustus, twijfelt de fanfareleiding er niet aan om opnieuw de gebroeders Gyselynck te vragen voor het drukwerk. Ditmaal staat het concert onder leiding van de Gentse dirigent Liers. De porseleinkaart is iets kleiner uitgevallen - 13 x 16 cm - maar daarom niet minder fraai.

Ook in 1845, op 25 augustus richt de Orpheusmaatschappij een concert in onder leiding van dezelfde dirigent Liers en er wordt gedanst op die dag, de dag daarvoor en

(6) Vzw Liberaal Gebouw, *In de schaduw van de Kring 1872-1997*, Geraardsbergen, 1998, p. 55.

de dag daarna. Ditmaal wordt ontwerp en uitvoering van de porseleinkaart (19,5 x 13,2 cm) toevertrouwd aan Pierre Vande Steene (1804-1874) (7), lithograaf-drukker in de Burgstraat te Gent. Zowel een kanthandelaar als een lucifers-fabrikant uit Geraardsbergen zullen eveneens hun porseleinkaarten bij hem bestellen.

Porseleinkaarten van de Orpheusmaatschappij van na 1845 zijn ons niet meer bekend, wat niet wil zeggen dat er geen meer zouden gedrukt zijn. Volgens L. Rens zou de fanfare omwille van de zware economische crisis de volgende jaren nog verscheidene concerten organiseren ten voordele van de minstbedeelden in de stad (8).

'Grands Bals'

Voor de zomerkermis van 1846 kondigt een porseleinkaart *Grands Bals* aan op zondag 30 augustus en op dinsdag 1 september telkens om 22.00 uur. Op deze kleurrijke kaart (13,2 x 9,2 cm) staat de lithograaf-drukker noch de organisator vermeld, tenzij hiermee 'Ville de Grammont' wordt bedoeld. Zou het katholieke stadsbestuur van burgemeester Joseph Druwé (1792-1853) ditmaal zelf het initiatief genomen hebben? Een aankondiging in de lokale pers leert ons dat het zeker geen kaart is van de liberale fanfare. Het liberale weekblad *De Volksverdediger* van 25 augustus 1846 vermeldt dat de muziekmaatschappij *Orpheus* op maandag 31 augustus van 17.00 uur tot 19.00 uur en op donderdag 3 september

vanaf 17.00 uur een concert organiseert; opnieuw onder leiding van dirigent Liers en gevolgd door bals. De feestelijkheden gaan door op de eigendom van advocaat Louis Jacques Ghislain Byl, voorzitter van de fanfare en is gelegen "aen den Denderboord". In hetzelfde weekblad vermeldt het "Programme Algemeene Kermisfeest van Geeraerdsbergen" dat inderdaad op zondagavond 30 augustus en op dinsdagavond 1 september "een GROOT BAL, in de zaal van St-Adriaen" plaatsvindt. In het nummer van 6 september vinden we een uitgebreid relaas over het eerste avondconcert en het bal van de Orpheusmaatschappij. Het verslag over de bals in de stadschouwburg zijn dan weer kort en bondig: "Des avonds was het groot 'Bal' allerprachtigts en de danspartyen bleven gestadig aenhouden tot den dageraad" en verder "Dyndsag is ook zachtjes afgeloopen en geeindigd met een glansryk bal in stads-zael". (9)

Wordt vervolgd.

Programma van de zomerkermis van 1846 in 'De Volksverdediger' van 6 september.

(7) Pierre Vande Steene, aanvankelijk leraar tekenen in Dendermonde, verhuist in 1828 naar Gent, waar hij in dienst treedt bij de steendrukker en toplithograaf Pierre Gustave Jacquain in de Onderstraat. Nadat hij er zich heeft vervolmaakt in het lithografische werk, worden beiden vennoot. In 1843 start hij met zijn jongere broer Edouard Van de Steene (1818-1898) op de Reep een eigen bedrijf onder de naam *Imprimerie lithographique Vande Steene frères*. Al het jaar daarop verlaat Edouard de familiezaak om een eigen drukkerij op te richten te Kortrijk. Pierre Van de Steene wordt ook herinnerd om zijn vele onuitgegeven proza en gedichten in de geest van Prudens Van Duyse en Karel Ledeganck.

(8) *Vzw Liberaal Gebouw...*, p. 56.

(9) *De Volksverdediger*, 25 augustus 1846, p. 4, k. 1; 6 september 1846, p. 3, k. 1.

ALGEMEENE KERMISFEEST VAN GEERARDSBERGEN.

PROGRAMME.

Zondag 30 Augusty.

DE PROCESSIE om 9 ure 's morgens, de onderscheidene genootschappen met hunne vacudels en eerteekens, en de Reuzen zullen detelve bywoonen.

GROOTE MUSIKALE FEEST,

op de Markt, ten 3 ure namiddag.

Maetschappy van den H. Sebastianus. — Gaeschiëting met den Handboog, ten 1 1/2 ure namiddag, om ten 6 1/2 ure 's avonds te eindigen. De Pryszen bestaan in verscheidene stukken silwerwerk.

Maetschappy van den H. Andreas. — Gaeschiëting, ter herberg de *FRANSCHIE SCHILD*, ten 2 ure namiddag, om ten 7 ure 's avonds te eindigen. De pryszen bestaan in verscheidene stukken silwerwerk.

'S avonds, GROOT BAL, in de zaal van St-Adriaen.

Maendag 31 dito, dag der groote Jaermarkt.

Maetschappy van den H. Joris. — Gaeschiëting met den Handboog, ter herberg den *PELGRIM*, ten 11 1/2 ure voormiddag, om ten 5 ure 's avonds te eindigen. De pryszen bestaan in verscheidene stukken silwerwerk.

Maetschappy van de H. Cecilia. — Concert Vokael en Instrumentaal, in de zaal van St-Adriaen, ten 5 1/2 ure 's avonds. Men zal er bereemde kunstoeffners hooren.

Dyndsag, 1 September.

VOLKSVERMAKEN.

'S avonds GROOT BAL, in de zaal van St-Adriaen.

Woensdag, 2 dito.

Maetschappy van Rhetorica. — Groote Tooneelvertooning van het stuk

ARNOEDE EN GROOtheID,

Drama in 3 bedrijven. Door A. Von Kotzars.

Zondag, 6 dito.

RINGSTEKING TE PAERD.

om 2 ure namiddag, op Stads-Wandeling tegen de Markt. De pryszen bestaan in Zilveren Medallien en geld-specien.

ZANG-CONCERT,

ten 3 ure namiddag, door het werkvolk der uyverheids-gestichten te Geeraardsbergen en Lessen ingericht door *MM. OULIHELMUS* en *BALTHAZAR MEERTENS*, waerindeel sullen neunen onderscheidene byzondere Koormaetschappyen, in het eerste dier gestichten naby de Lessen-scheepoort.

ALLERSCHOONSTE

VUERWERK,

Verveerdigd door den Ridder De *BEAUMONT*, Vuerverker van den koning en der stad Brussel.

Op de Markt, om 9 ure 's avonds.

Voor het aensteken van hetzelfde, sullen de toonkundige genootschappen van de *H. CECILIA* en *ORPHEUS*, eenige uitgekosenen stukken laten hooren.

Gedaen in zitting van den gemeenteraad, van den 25 July 1846.

De Burgemeester-Voorzitter,

J. Druwé.

De Sekretaris,

F. - G. Rens.